

Rutiinivaba "Tuhkatriinu"

Jõulude eel jõudis Estonias lavale Sergei Prokofjevi ballett "Tuhkatriinu". Kaks eelmist lavastust — Murdmaa (1965), Suve (1979) — olid muinasjutulised; neil oli hea maine, etendused läksid enamasti täismajale.

Prokofjevi muusika

"Tuhkatriinu" valmis Prokofjevil 1941. aastal. Ega kohati kare-kriipivgi muusika tolleaegseid lavastajaid nii väga ligi meelitanud. Oma osa mängis ka alanud sõda. Teose lavaelu algas pool sajandit tagasi. Heliooja suutis purustada stsenaarist N. Volkovi poolt antud vanamoodsad raamid. Ta ei pääsenud küll divertismentlikkusest (aastajad esimeses, ballitantsud teises ja rahvaste tantsud viimases vaatuses), ent nende üle kummub emotsionaalselt jõuline, poeetiliselt valsiline muusikakangas.

Prokofjevi mitmehoovuseline muusika võimaldab erinevaid interpretatsioone. Väga tugev, kogu teost läbiv on iroonilis-groteskne liin, mis mõnedes lõikudes ehk isegi domineerib headuse- ja fantaasiamaailma üle. Ent lõppkokkuvõttes võidab harmooniataotlus, inimlik õnneigatsus. Dirigent Jüri Alpernt oli oma põhitähelepanu pühendanud just muusikalise terviku kujundamisele. Kapriissed puhangud põimusid ilu- ja täiuslikkuseigatsusest kantud kontrastsete lõikudega, dirigent ja orkester hingasid ja elasid selles rikkas muusikas.

Etenduses oli õhku ja valgusemängu, kuid unelmate balli lahendus jäi tantsu vähe toetavaks. Õnnestunud on peaosaliste Kaie Kõrbi—Viesturs Jansoni (fotol) rollid.

Foto: Harri Rospu

ti, siin ei saa läbi ainult plastiliste märkidega. Lugu nõuab, et tegelastevahelised suhted tuleks selgelt esile. Õigesti paika pandud reageeringutega saab esile tõsta kõige olu-

nises finaalkleidis, ta kontrastteerust teiste naiste-neidudega, kellele prints toda võlulingakest pakub.

Osatähti

olemas) — lõpuks ta nagu kaob teiste, täpsemalt antud tegelaste vahele ära. Haldjast sai lavastaja tahet ema vaim. Nii Katrin Kivimägi kui ka Lemme Järvi toovad lavas-

lidereas asub see Tuhkatriinu lausa erilisel kohal.

Estonia ballett

Erinevalt näiteks ooperilavastajast

kujuandmisele. Rapsissee puhan-
gud põimused ilu- ja täiuslikkuse-
igatsusest kantud kontrastsete löi-
kudega, dirigent ja orkester hinga-
sid ja elasid selles rikkas muusikas.

Murdmaa koreograafia

Mai Murdmaa koreograafia lähtub XX sajandi muusikast, selle looja on filosoofiliselt mõtlev nüüdisinime-
ne. Jätkub Murdmaa liikumine klassikalise tantsu võimaluste juu-
rest *contemporary*-tantsu, eriti gro-
tesktantsu poole.

Kolmekümne aasta tagusele
heale balletlikkusele vastandab ta
sihilikult ebaballetlikkuse (näit.
Tuhkatriinu tegutsemine-tantsimi-
ne esimeses vaatuses; võõrasema—
õdede tantsukeel; sarkasm balli-
seltskonna iseloomustamisel; kol-
manda vaatuse divertissement).
Nähtav on rõhk liigutuste koomili-
susele sääl, kus muusika seda või-
maldab. Seekordset koreograafiat
ei iseloomusta puhtabstraktsele
contemporary-tantsule omased lii-
gutuskombinatsioonid, vaid poe-
tiline abstraktsus, tegelase psüühil-
ise seisundi, ka tema karakteri ja
olukorra tantsuline väljund.

Koreograafia sai huvipakkuv,
ent on ka vähem köitvaid löike —
seetõttu mõjub etendus (eriti viima-
ne vaatus) venitatuna. 1965. aastal
jättis Murdmaa julgelt välja prints
Tuhkatriinu otsingutega kaasneva
divertismendi, seekord mitte. Tei-
salt ma mõistan teda. Too tantsude
jada lubas tal välja tuua teema, mil-
le juurde ta viimastel hooaegadel
üha tagasi on pöördunud —
nüüdisinimese pahed ja veidrused
(narkomaania, missindus jm.). Pa-
raku jääb see illustratiivseks.
Printski vaatab neid koreograafiliselt
vähehedaid pilte kõrvalt.

Balleti lavaletoomisel kaasneb
originaalkoreograafia loomisega
veel režissööri ja näitejuhitöö.
"Tuhkatriinu"-taolise (*story* on ju
igal juhul olemas) balleti puhul eri-

ti, siin ei saa läbi ainult plastiste
märkidega. Lugu nõuab, et tegelas-
tevahelised suhted tuleks selgelt
esile. Oigesti paika pandud reageer-
ingutega saab esile tõsta kõige olu-
lisemat. Selles osas pole veel kõik
korras. Näiteks lülitab lavastaja
Tuhkatriinu välja reageeringutest
aastaaegade tantsudele. Ta tuleb
mängu siis, kui on aeg peorõivad
selga tõmmata. Ballilgi on reakt-
sioon tagasihoidlik (Tuhkatriinu
saabumisest ei tõuse sündmust).
Tihti kordub vähe originaalne mi-
sanstseen — tantsijad lavakülgedel
reas. Need paar märkust põlegi
õieti nii olulised. Tähtsaimaks pean
lavastuses seda, et koreograafi
maailmavalu (ohutunne Harmoo-
niat, Headust ja Ilu uputavate jõu-
dude tugevust tunnetades) paneb
ehk vaatajagi kaasa mõtlema.
Püüdnud lahti mõtestada tantsu-
kujundeid, jäin lavastuse parema-
tes lõikudes silmitsi puhta, iseenese
kaudu kõneleva tantsuga — tunne-
tasin selle kunsti ilusat ühinemist
muusikaga, nende kunstide õilsust.

Vanhaneni kujundus

Lava- ja kostüümikujundus on Riina
Vanhanenilt. Resultaat suunab
veel kord tõdemata — kunstniku
(stsenograafi) žanritunnetus on
oluline. Hästi mõjusid kõik vaatu-
selõpud — õhulised foonid valgus-
mängu ja tähistavaga. Neis epi-
soodides lava avardus. Ent seekord
jää nelmate balli lahendus tantsu
vähem toetavaks. Foon neelas eriti
meestantsijate kostüümide. Ballisaali
laest alla ripuvad suured hõbedased
jäätisekuubid (stalaktiidid? juht-
rid?) vajutasid tantsud maadli-
gi valitses õhupuudus, raskepära-
sus. Naisballikülaliste tualetid olid
tõesti säravad (litrite meri!), ent
operetipärased. Ka värvivalik rõ-
hutas seda. Kleidid moonutasid
tantsijataride figuure. Tõeliselt
kaunis oli Tuhkatriinu oma helesi-

hised finaalkleidid, kontrastse-
rus teiste naiste-neidudega, kellele
prints toda võlulingakest pakub.

Osatäitjad

Ballett sünnib suure hulga inimeste
kaastegevusel. Lisaks kontsert-
meistrite, tehnilise personali,
kunstnike jt. tööle on siin eriti olu-
line repetiitorite (**Tatjana Laid,**
Aime Leis, Helmi Puur, Enn Suve,
Aigi Rüütel) meisterlikkus koreograafi
loodu lihvimisel. Mõne rolli
puhul on toodud välja isegi neli
koosseisu — tohutu hulk nõudlik-
ku tööd. Aastaaegade variatsioonide
puhul filigraanne töö veel jätkub.
Kavas on näidata selles tantsukvarteti
15—16 baleriini. Praegu jäid peaproo-
videl ja esimestel etendustel meelde
teistest enam **Eve Andre Kevad** (noore
baleriini juba teine ilus töö sel hooajal)
ja **Jane Raidma** mitmes rollis. Need
variatsioonid on tõelised pätklid.
Balletis ei saa lubada ludistamist,
ka baleriini iga näpuots peab saama
paika pandud.

Hoopis teist "keelt" kõnelevad
võõrasema ja -õed. Grotesksuse
laadi paneb Murdmaa paika juba
sellega, et rakendab emana noort
tantsijat **Raivo Ilmsalu**. Balletilite-
ratuuris leidub teisigi naiseriolle,
mida tantsivad mehed, selles võttes
pole midagi enneolematut. Ilmsalu
on päris tubli pealtvaatajate naeru-
taja, kuid kaldub ka jämekoomikasse.
Üllatuslik oli noore **Kaire Kasetalu**
võõrasema. Ta jäi meelde juba
mullu teravate värvidega joonistatud
maona "Credos". Need võimalused,
mis meestantsijale toob kätte
situatsioonikoomika, naistantsijal
puuduvad. Kasetalu loob oma rolli
pehmemana, aga veenvalt, siin on
toremaid leide. Tundub, et Tuhka-
triinu isa (**Andrus Kämre, Juri Mihhejev**)
suhted oma perekonnaga pole veel
lõpuni paika pandud (hellus Tuhka-
triinu vastu on küll

olemas) — lõpuks ta nagu kaob
teiste, täpsemalt antud tegelaste va-
hele ära. Haldjast sai lavastaja tah-
tel ema vaim. Nii **Katrin Kivimägi**
kui ka **Lemma Järvi** toovad lavas-
tusse emaliku armastuse ja helluse
noodid, mida rõhutab lavastajalt
saadud plastiline joonis. **Maigret Mägi,**
Hedi Pundonen, Inna Sõrmus jt. õdede
rollis ei ole nii individualiseeritud.

Tugevat meestetantsu pakuvad
prints'i sõbrad (**Dmitri Hartšenko,**
Artur Lill, Vitali Nikolajev jt.) ning
kaks praeguseks nähtud prints'i.
Neist noor — äsja balletikooli lõpe-
tanud **Stanislav Jermakov** — toob
lavale ehtsa tantsustiilia (ilus hüp-
petehnika, efektsed piruetid), li-
saks on tal hea lavaväljumus, noor
nägu. **Viesturs Jansons** mõjus esi-
mese hooga pisut raskepärastelt
(seda toonitas ka sätendav mantel
balli alguses, ta oleks nagu Rooma
senatist välja astunud), võiks ehk
proovida ka teist soengut. Muidugi
paneab Jansons end maksma mitme
efektse balletitrikiga ning sellega, et
on hea, kindel partner. Üldiselt on
printsil Tuhkatriinust vähem enese-
avaldusvõimalusi.

Neljast plaanitud nimiosali-
sest nägin **Tatjana Voroninat** ning
Kaie Kõrbi. Voronina on Estonias
1977. aastast ja suudab mingil ime-
tabasel kombel ikka värskelt ja
armsalt mõjuda. Tuhkatriinust tant-
sis ta ka oma lavatee alguses, siis
nägime temas eelkõige õnnelikuks
saavat muinasjutuprintsessi. Praegu
on ta ilusti kaasa läinud Murd-
maa kontseptsiooniga, mis teeb sel-
le lavakuju mitmeplaaniisemaks.

Suur loominguline võit on selles
lavastuses **Kaie Kõrbi** Tuhkatriinu.
Tõesti ootamatu — ta tahabki olla
too kohmakavõitu Tuha-Triinu.
Osa on tantsitud väga heade kont-
rastidega. Ta on nagu roos, kes järk-
järgult oma õielehed avab, et jõuda
suure inimliku õnneni finaalis. Ilus
oli ka teise vaatuse duett. Kõrbi rol-

lidereas asub see Tuhkatriinu lausa
erilisel kohal.

Estonia ballett

Erinevalt näiteks ooperilavastajast,
kes saab enda kätte nii muusika kui
teksti, peab tõeline ballettmeister
koreograafilise teksti ise looma. Ja
on meie õnn, et on Mai Murdmaa,
kes on kandnud eesti balleti nõnda
suurt loovust. Aastatel 1978—1991
näiteks sündisid Sumera "Anselm",
Tambergi "Joanna" ja ooper-
ballett "Lend", Tormise "Eesti bal-
laadid", Singi "Surma ja sünni lau-
lud", Tubina "Nostalgia", Singi
"Maarjamaa lunastus", "Kuritöö ja
karistus" Pärdi muusikaga jt.

Võrdluseks — eesti heliloojate
ooperist ilmus Estonia lavale sama-
samas ajavahemikus vaid Kangro
"Ohver", Kapi "Enneolematu ime"
ning Tubina "Reigi õpetaja" ja
"Barbara".

Kirjutan sellest, kuna liikvele on
pääsenud legend, et Estonia balletis
valitsevat vaikelu. Tõepoolest, moder-
nsema koega balletil on vähem
vaatajaid. Kuid näiteks aastatel
1979—1983, eelmise "Tuhkatriinu"
58 etendusel oli 36 982 vaatajat. Iga
kord pea täismaja! Vaikelust veel
nõndapalju, et majas on kolm täies-
ti perspektiivikat noort koreograafi
— **Tatjana Kilgas, Marina Kesler**
ja **Dmitri Hartšenko**. Mida näeme
käesoleval hooajal? "Silva" tantse
seadma kutsuti mingi teise järgu
juhukülaline Ungarist; Elsa Sylves-
tersson võis ju omal ajal kuulus-
nimi olla, ent "Windsori naiste" lii-
kumiseseade on lapsik. Ka järgmisse
muusikali "Hallo, Dolly!" kutsuti
külaline (sellega pole öeldud, et ta
halba tööd teeb!), aga Estonia peab
ikka rikas teater olema, et loodab
vaid (kahtlase väärtusega) välisabi-
le. Tõeliselt viivad asja edasi ikka
perspektiivikad noored. Neile tu-
leb vaid loometööd anda.

HEINO AASSALU